

ISSN 0350–185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXII, св. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горјан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Викјор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД

2016

Bibliography of Slavic Linguistics 2000–2014, I–III, Edited by Sijmen Tol and René Genis. With the assistance of Ekaterina Boblyeva and Eline van der Veken.

Introduction by Marc L. Greenberg; Leiden – Boston : Brill, 2015. – lxxviii + 1102 + 1276 + 1279. ISBN 978-90-04-29291-8* (set); ISBN 978-90-04-29730-2 (Vol. I), ISBN 978-90-04-29731-9 (Vol. II), ISBN 978-90-04-29732-6 (Vol. III)

Стални међународни комитет лингвиста (Permanent International Committee of Linguists) под покровитељством Међународног савета за филозофију и хуманистичке науке (International Council for Philosophy and Humanistic Studies) већ деценијама (почев од 1951. са материјалом за 1948. годину) на годишњем нивоу издаје капиталну лингвистичку библиографску публикацију под двоструким, енглеским и француским, насловом *Linguistic Bibliography / Bibliographie linguistique* (LB/BL). Тај велики и сложени посао на старању је колектива који делује у оквиру Холандске краљевске библиотеке. Притом су се непосредни издавачи временом мењали (само у последњих петнаестак година били су то Kluwer, Springer, Brill), међутим основна концепција¹ ове библиографије није – већ је само унапређивана, дограђивана и прилагођавана у складу са развојем пре свега лингвистике али и технологије.

Библиографија је од почетка усредсређена на општу и теоријску лингвистику, те на „мање“ индоевропске и неиндоевропске језике (међу њима и словенске). Деценијама је та концепција успешно остваривана тако што је раст научне продукције праћен ширењем обима годишње публикације.²

---

¹ Детаљни преглед историјата ове библиографије налази се на адреси: <http://lorillonline.com/browse/linguistic-bibliography>.

² Изворна замисао да сваки годишњи том (са по око 20.000 јединица) покрива продукцију од две године раније, временом је нарушена па се пре десетак година на-

Битна је одлика ове библиографије да се постојано иновира: нпр. од 2002. године LB/BL је доступна и онлајн³ (<http://bibliographies.brillonline.com/browse/linguistic-bibliography>), од 2008. године (са подацима за 2004) поред нумерички шифрираних група уведене су и кључне речи⁴ за сваки чланак (стандардно по две), затим и за поједине језике (в. нап. 6), од 2015. уведени су ISSN бројеви (у списак скраћеница) и ISBN бројеви иза монографија. Али на томе се није стало.

За славистику повољна околност да су у уредништву LB/BL стално присутни слависти различитих профила довела је до тога да се последња иновација – издавање посебне библиографије само једне језичке породице – тиче управо словенских језика. Крајем 2015. године, у поводу који је означен као двестоти рођендан славистике,⁵ LB/BL је славистичкој лингвистици приредила изузетан поклон: као извадак из претходних петнаест годишта представљен је збир комплетне библиографије свих словенских језика објављене у овом веку, 2000–2014. године, са укупно 67.718 јединица смештених у три тома. Готово трећину последњег тома чине драгоцени индекси (имена, језика и предметни индекс). У овом избору нашле су се публикације на преко тридесет језика (осим на словенским, још и на финском, естонском, грчком, албанском, холандском, енглеском, немачком, јапанском, хебрејском и др.).

купио заостатак од 3 до 4 године. Проблем је решен тако што је 2009. направљен рез: у једном тому су објављени подаци за период 2005–2008., и од онда уредно излазе томови са подацима за претходну годину (уз евентуалне допуне за раније године). Том редукцијом славистика није погођена – напротив, тренутни удео славистичке грађе је достигао 34% (у поређењу са нпр. 15% 1960. године, 30% 1987, 33% 1997). За ове податке захвални смо уреднику Сијмену Толу, односно његовом чланку История и актуальное состояние Linguistic Bibliography / Bibliographie linguistique. In: *Вестник Минского государственного лингвистического университета. Серия I. Филология* (Минск) 10, 2002, стр. 193–196. Допуњена и иновирана верзија тог чланка ове године треба да се појави у часопису *Мова йїа іїїорія* 418/17–22, 2016 (Київ).

³ Досад се са ретроактивним уношењем података стигло до 1993. године, мада приступ више није слободан као у почетку.

⁴ Има их близу 1.000, а инвентар им се из године у годину помало модификује изостављањем једних, преформулацијом других или додавањем трећих.

⁵ „Ако би почетак славистике требало обележити фундаменталним делима словенске филологије која су се бавила дефинисањем односа унутар словенске породице језика и њиховим везама са индоевропским језицима, 2015. година би представљала двестоту годишњицу активности на том пољу – ако пођемо од *Слованке* Добровског из 1814–1815.“ (Увод, Том I, стр. xxv).

Први том отвара увод проф. Марка Гринберга (на који ћемо се још вратити), следи предговор уредника, затим детаљни графички приказ структуре одредница сортираних у пет типова (монографија, зборник радова, приказ, чланак у часопису, чланак у зборнику), таблице транслитерације (све се штампа латиницом, а дијакритици се при узбуцавању игноришу), пописи скраћеница часописа (које су, у складу са новом праксом уведену у LB/BL управо од 2015, почев од тома за 2014. годину, снабдевене и ISSN бројевима), те списак општих скраћеница (све то стр. i–lxxviii), а затим почиње сама библиографија уређена по групама које се стандардно примењују у LB/BL, шифриране од 0.1 до 13.3 (на пуном списку има их преко стотину). Ту се, сходно устаљеној организационој схеми LB/BL, нижу општи део (историја лингвистике, лингвистичке организације, лингвистика теорија и методологија, семиотика, примењена лингвистика), фонетика и фонологија, морфонологија; граматика са морфосинтаксом, морфологија и творба, флективна морфологија, деривациона морфологија; синтакса; лексикологија, лексикографија, етимологија, терминологија, фразеологија са паремиологијом; семантика и прагматика, лексичка семантика, граматичка семантика, прагматика, са анализом дискурса и граматиком текста; стилистика; метрика са версификацијом; превођење; писмо са ортографијом; психолингвистика са учењем језика и неуролингвистиком; социолингвистика са дијалектологијом, социолингвистиком, језичка политика и језичко планирање, језик за посебне прилике, вишејезичност са језичким контактом, лингвистичка географија; дијалектологија, дијалекатска лексика, упоредна лингвистика; историјска лингвистика, лингвистичка промена и језичке универзалије; математичка и компјутерска лингвистика; ономастика, антропонија, топонимија, друге ономастичке студије. Наравно, нису све наведене групе у потпуности заступљене у свим сегментима јер су неки језици „мали“ (па о њима није писано на све теме). Први сегмент чине јединице из балто-славистике (стр. 1–7), потом из опште славистике (стр. 7–118). Следи сегмент посвећен прасловенском и општесловенском (стр. 120–138) а за њим јужнословенски сегмент иза чијег се општег дела (стр. 138–150) даље нижу они посвећени појединим јужнословенским језицима: старословенском (стр. 150–189), бугарском (стр. 190–362), македонском (стр. 363–444); српско-хрватском (српском, хрватском, босанском)⁶ (стр. 444–812), словеначком (стр. 814–883).

⁶ Ранији двојезични, енглески и француски, наслов «Serbo-Croatian – Serbo-croate» од 1998. године додатно је у заградама рашчлањен као (Serbian, Croatian,

Сегмент посвећен западнословенским језицима такође је уведен општим делом (стр. 883–887) а затим следи чешки језик, који је, сходно класификацији у LB/BL, хронолошки раслојен на старочешки, средњечешки и савремени чешки (стр. 888–1100).

Други том почиње словачким језиком подељеним на општи део, старословачки и савремени словачки (стр. 1–154) а потом пољски, који укључује општи део, старопољски, средњепољски и савремени пољски (стр. 155–1145). У наставку су мањи сегменти посвећени кашупском (стр. 1147–1167), померанском (стр. 1168–1171), полапском (стр. 1172–1173) и лужичким језицима (стр. 1173–1200). Потом следе источнословенски језици где после општег дела (стр. 1201–1249) долази сегмент о староруском (стр. 1252–1276).

Трећи том отвара сегмент посвећен руском језику (стр. 1–423), следи украјински (стр. 425–595), затим русински (стр. 596–602), и најзад белоруски (стр. 602–648). После тога долази сегмент са другим референцама које нису везане за поједине језике: библиографије (стр. 649–654), разно (стр. 654–781), јубиларни зборници (стр. 781–809), старије референце (стр. 809–847).⁷ Остатак трећег тома посвећен је индексу имена (стр. 848–1109), индексу језика (стр. 1111–1145) и предметном индексу, организованом по кључним речима (стр. 1146–1279).

Треба истаћи да ова библиографија никако није пуки извадак из постојећег већег корпуса LB/BL, већ посебно уобличена целина, са новим тј. другачијим узајамним упућеницама, допуњена извесним бројем нових (претходно необјављених) јединица а истовремено економично лишена двоструких референци (које се у неким случајевима срећу у LB/BL – овде се наслови који се тичу више језика или тема идентификују преко индекса). Уредници су се потрудили – и то успешно – да начине једну нову органску целину. Квалитет описа и анотација гарантован је чињеницом да су сви приносици ове библиографије и сами слависти по струци (међу њих петнаест је и аутор овог приказа).

Посебну вредност ове публикације чини Увод (xxv–xxxviii) проф. Марка Гринберга (Marc L. Greenberg, University of Kansas) у

Bosnian) односно (serbe, croate, bosnien) – управо тим редоследом, а не азбучним. Накнадно је, од 2011, помоћу кључне речи свака библиографска јединица етикетирана као део једног од три језичка корпуса – осим у групама које се односе на дијахроне дисциплине (историју језика, етимологију, ономастику). Одређивање тих ознака у надлежности је уредника а не приносника.

⁷ У питању су јединице које излазе из оквира задатог петнаестогодишњег периода, али се на њих реферише у одредницама које чине ову библиографију.

коме он даје преглед друштвених и историјских околности у којима славистика у светским размерама опстаје и развија се у преломном тренутку на почетку трећег миленијума.⁸ То се сагледава у контексту с једне стране промене политичке ситуације настале распадом социјалистичког блока у чијим се границама налазила већина словенских језика, што је за последицу имало и опадање интересовања за проучавање словенских језика у западној Европи, а нарочито у Северној Америци. Са друге стране, перспективе развоја славистике условљене су општом тенденцијом маргинализовања хуманистичких наука и истовременог императива библиометријског вредновања резултата,⁹ те (не)могућности примене импакт фактора на словенску лингвистику.¹⁰

Гринберг се на почетку увода осврће на историјски контекст развоја славистике¹¹ а на крају излагања даје преглед тема које су

⁸ Мада другачије фокусиран, ограниченијег обима и мање посвећен детаљима, овај преглед може се поредити са пресеком стања у славистици на почетку овог века који је на XIV међународном конгресу слависта у Охриду изложио А. М. Молдован – на шта и сам Гринберг на једном месту упућује (xxvi), али је та референца изостала са његовог списка литературе.

⁹ Тако истиче да на Thomson-Reuters Arts & Humanities Citation Index Language & Linguistics Journal List, међу 195 часописа из области лингвистике (листом западноевропских и северноамеричких и то англофоних), само један припада словенској лингвистици: *Russian Linguistics* који издаје Springer [тако 25. маја 2015]. Са друге стране „гвоздене завесе“ [М. Г.] стоји свет руских часописа са својим системом рангирања (Експертнаја оценка российских научных журналов по версији НИУ ВШЭ, http://polit.ru/article/2015/04/08/list_journals [тако 8. априла 2015]). Јасно је да не могу сви слависти са Запада штампати у *Russian Linguistics*, игноришући притом престижне руске часописе, закључује Гринберг.

¹⁰ Уп. и Гринбергов (у коауторству са Адом Емет) предлог компромисног решења, које има у виду и словенску лингвистику: <http://guides.lib.ku.edu/impact> (University of Kansas Libraries).

¹¹ Тако подсећа да је након компаративних, генетски оријентисаних студија током XIX века, у XX веку славистика одиграла активну улогу у формирању националних држава, односно исцртавању њихових граница након распада Аустроугарске у Првом светском рату. Други светски рат пак види као својеврсну прекретницу изазвану преласком Романа Јакобсона у Америку, где је својом школом структурализма формирао генерацију стручњака који су касније били спремни да, опет у политичком контексту, током хладног рата, искористе издашно државно финансирање проучавања „стратешки важних језика“. И најзад, последњу деценију XX века, обележену распадом Совјетског савеза и Југославије, Гринберг види као ситуацију у којој су социолингвисти имали прилику да у реалном времену прате суштинска померања у употреби језика, настала у функцији катаклизмичких политичких промена у вишејезичним државама. Ту он упућује и на серију студија о ситуацији у појединачним земљама, објављених у часопису *International*

биле „у тренду“ у разматраном петнаестогодишњем периоду. То су: историјске теме (наслеђени словенски материјал и последице језичког контакта), балто-словенска акцентологија, геномика, археологија и лингвистика,¹² затим питање глаголског вида итд.

Међутим, понајвише вредан пажње је средишњи део овог увода који пружа својеврсну допуну самој библиографији (у чија три тома неки подаци ипак нису ушли јер не представљају класичне библиографске јединице). Наиме, као један од путева изласка из кризе у којој се славистика нашла у новом веку Гринберг види прихватање и коришћење нових технологија: електронско издаваштво, ефикасно коришћење компјутера (за послове којима су се некада бавили читави тимови истраживача), корпусну лингвистику – па указује на постојеће националне језичке корпусе: Български национален корпус (<http://dcl.bas.bg/bulnc>), Hrvatski narodni korpus (<http://www.hnk.ffzg.hr>), Český národní korpus (<https://korpus.cz>),¹³ Narodowy Korpus Języka Polskiego (<http://nkjp.pl>) и Korpus Języka Polskiego PWN (код издавача PWN [Państwowe Wydawnictwo Naukowe]) (<http://sjp.pwn.pl/korpus>), Национальный корпус русского языка (<http://ruscorpora.ru>), те словеначки FidaPlus korpus slovenskega jezika (<http://www.fidaplus.net>). Међу њима, бугарски, чешки и пољски сајт део су европске мреже дистрибуираних података CLARIN (Centre for Language Research Infrastructure).

Осим корпусне, као савезника развоја славистике Гринберг види и оруђа дигиталне хуманистике која на светло дана износе средњовековно словенско рукописно наслеђе. Узоран је пример руског сајта Рукописные памятники Древней Руси (<http://lrc-lib.ru>) у оквиру кога се тренутно налазе три пројекта: (1) Древнерусские берестяные грамоты, (2) Русские летописи, (3) Издания славянских памятников. Даље је ту збирка староруских записа на брезовој кори (<http://gramoty.ru>), резултат међународне сарадње института из Русије, Холандије, Енглеске и Финске у оквиру пројекта Birchbark

Journal of the Sociology of Language: Пољској (бр. 120, 1996), Словенији (124, 1997), Македонији (131, 1998), Хрватској (147, 2001), Србији (151, 2001), Чешкој (162, 2003), Бугарској (179, 2006), Украјини (201, 2010).

¹² То интензивира расправу о ширењу словенских језика тј. дилему да ли је оно последица миграција или језичке асимилације (тако што је словенски био *lingua franca* у свом окружењу – да би на концу закључио да се не ради о дилеми *или : или* него да је посреди било *и једно и друго*).

¹³ Недавно је овај корпус проширен на INTERCORP, први корпус паралелних текстова на словенским језицима заснован на ASPAC (the Amsterdam Slavic Parallel Aligned Corpus), који је саставио А. Barentsen.

Literacy from Medieval Rus: Contents and Contexts (<http://www.schaeken.nl/lu/research/index.htm>), као и база Brižinski spomeniki / Folia Frisingia (<http://nl.ijs.si/e-zrc/bs>) која је део ширег националног пројекта представљања рукописа (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>).¹⁴ Даље се Гринберг у суперлативима изражава о „сазревању најамбициознијег све-словенског пројекта“, Общеславянский лингвистический атлас (осмишљеног 1929, започетог 1958), чији је комплетни објављени опус слободно доступан на сајту Руске академије наука (<http://www.slavatlas.org>), као и о сајту са слободним приступом Этимология и история слов русского языка (<http://etymolog.ruslang.ru>), који је јавни сервис Министарства просвете Руске Федерације. Као последњи новитет наводи сајт са претраживим речницима словеначког језика (<http://www.fran.si>), за који је надлежан Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU).

Као следећу фазу у развоју види издавање изворно дигиталних [born-digital] монографија са отвореним приступом, што тренутно најбоље представља Language Science Press, управо (2014) покренут дотацијама од немачке Националне фондације за науку (Deutsche Forschungsgemeinschaft), док га техничком инфраструктуром и библиотечким услугама подржава Freie Universität Berlin (<http://langsci-press.org/>).¹⁵ Питање је времена када ће се ту, или на неком другом месту, појавити књига из славистичке лингвистике. Истичући да се данас и чланци – као основне јединице научне комуникације – све више шире као изворно дигитални пре него на папиру, Гринберг наводи пример часописа *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Stu-*

¹⁴ Ову збирку рукописа прати и опис методе дигитализације: „Сложено дигитално кодирање текстова факсимилима, преписима, критичким апаратом и аудиовизуелним записима постиже се уз помоћ отворених стандарда за маркирање текста: Unicode, XML и смерница Иницијативе за кодирање текста [TEI, Text Encoding Initiative]. Оваква основа омогућава да издања буду отпорнија на технолошке промене, софтверски независна и компатибилна са другим стандардизованим дигиталним ресурсима. Од изворног XML-а, ствара се HTML верзија помоћу описа стилова XSLT; да би се читао HTML потребан је само стандардни претраживач.“

¹⁵ Овако то они објашњавају: „Language Science Press објављује књиге из лингвистике високог квалитета, са независним рецензијама и отвореним приступом. Сва издања су бесплатна и за ауторе и за читаоце [...] Наша је филозофија да објављивање књига може бити у потпуности под контролом научника јер они многе традиционално издавачке послове могу обављати боље него комерцијални издавачи, уз минималан или чак никакав трошак, а захваљујући модерној технологији која је стандардно доступна на универзитетима.“

dies (чији је коуредник), основан 90-их година прошлога века, од 2003. са „златним“ слободним приступом (<http://sjsls.byu.edu>), што је омогућено заједничким старањем неколико јавних институција: ZRC SAZU, Brigham Young University и University of Kansas. Тако и *Slavia Centralis* (<http://slaviacentralis.uni-mb.si>), основан 2008. године, има подршку универзитета у Марибору, Канзасу, Будимпешти, Прагу и Бјелско-Бјали. Слични покушаји се јављају и у руској средини, засад још увек спорадично, нпр. *Вопросы ономастики* (<http://www.onomastics.ru>) у издању Института за руски језик РАН и Уралског федералног универзитета. Пример ширег подухвата ове врсте у једној словенској земљи представља хрватски портал Hrcak (<http://hrcak.srce.hr>), на коме се налазе комплетна издања лингвистичких часописа *Croatica et Slavica Iadertina*, *Croatica*, *Čakavska rič*, *Filologia*, *Folia onomastica Croatica*, *Jezik, Kaj, Linguistics*, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, *Slovo* и *Studies of the Old Church Slavonic Institute* који чине део свеобухватног репозиторијума читаве националне научне продукције.

У литератури којом се овај увод завршава, међу седамдесетак библиографских јединица¹⁶ нашли су се наслови различитих категорија и профила, од монографија до невеликих чланака, од општих прегледа до уско специјализованих дела. У том избору, објављених на терену јужнословенских језика има десетак, практично сви из Словеније и Хрватске.¹⁷

Овако широк и детаљан извод из Гринберговог увода има за циљ и да скрене пажњу на чињеницу да се српски корпус, или нека наша електронска издања рукописа, лексикографских извора и/ли часописа, зборника и монографија, ту не помињу. У разлоге за то овде не можемо улазити. Остаје само да се надамо и верујемо да ће се у евентуалном следећем прегледу ове врсте наћи бар нека адреса са материјалом из српског језика или науке о њему.

И на крају једна занимљивост ове библиографије која се индиректно тиче часописа у коме се она приказује (тачније, њеног главног уредника): у одељку где се илуструју одреднице различитих типова, као пример представљања књиге узета је следећа монографија (овде преносимо транслитерирану верзију тог наслова):

¹⁶ Чак четвртина њих доступне су онлајн.

¹⁷ Само један од њих је објављен у Новом Саду, у *Зборнику Маџице српске за филологију и лингвистику* 27–28 (1984–1985, 417–422): то је краћи чланак Хораса Ланта о фактору миграција у прасловенском.

Piper, Predrag: *Lingvistička slavistika: studije i članci = O slavjanskih jazykach : izbrannye raboty*. – Beograd : Slavističko društvo Srbije, 2014. – 472 p. | Linguistic slavistics : studies and articles | A selection of previously published papers.

Остаје да поздравимо чињеницу да је ова тротомна публикација – као и изворник на коме је настала, LB/BL – недуго након изласка из штампе, већ постала доступна онлајн (<http://bibliographies.brillonline.com/browse/bibliography-of-slavic-linguistics>), те је тако приступачна ширем кругу корисника.

Јасна Б. Влајић-Појовић*
Институт за српски језик САНУ**

---

* jasna.vlajic@isj.sanu.ac.rs

** Овај приказ је резултат рада на пројекту бр. 178007 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*“, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.